

ARTVIN İLİ ORMAN KÖYLERİNİN SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

Devlet TOKSOY

Hüseyin AYZ

Gökhan ŞEN

K.T.Ü. Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü. 61080 Trabzon

Özet: Türkiye’de XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren orman köylüleri diğer kırsal kesimde yaşayanlardan farklı olarak ele alınmaktadır. Bu köylüler orman kaynağından, düşük fiyatlı orman ürünü satılması ve orman işçiliğinde öncelikle işlendirilme hakkı tanınması yollarıyla desteklenmektedirler. Ayrıca orman köylülerinin kalkınmalarına katkı sağlamak için bu köyler halkına el sanatları, hayvancılık vb. konularda da bilgi ve kaynak aktarımında bulunmaktadır. Bununla birlikte, orman köylüleri halen ülkemizin en yoksul kesimidir.

Artvin İli’nde 15 orman köyünde 100 adet hane halkı temsilcisi ile yüz yüze görüşme biçiminde yapılmış olan bu çalışmada amaç; İl’deki orman köylülerinin demografik, sosyal, kültürel, ekonomik vb. özelliklerini ortaya koymaktır. Bu amaçla, İl’deki orman köylülerini temsil edecek yeter sayıda hane halkı temsilcileri ile yüz yüze görüşme biçiminde anket çalışması yapılmıştır. Elde edilmiş sonuçların orman köylülerinin güncel durumunu ortaya koyacağı orman kaynaklarının sürdürülebilirliği ve bu köylülerin kalkındırılmasına yönelik çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma sonucu; araştırma alanında üniversite eğitimi oranının %4 olduğu ve faal nüfusun %70 gibi yüksek bir oranda bulunduğu tespit edilmiştir. Orman köylülerinin %31’i tarımla uğraşarak geçimini sağlarken ormancılıkla geçimini sağlayanların oranı sadece %1 seviyesinde kalmaktadır. Ayrıca bölgede hiç kimse ilk sırada ormancılığı gelecek vadeden bir işkolu olarak görmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Orman köylüleri. Sosyo-ekonomik özellik. Artvin

SOCIO-ECONOMIC CHARACTERISTICS OF FOREST VILLAGES IN ARTVIN

Abstract: Forest villages have been considered apart from the villagers who live on the other rural areas in Turkey since the last quarter of the XIX th century. This type of villagers is supported to the priority for the forest works and to purchase reduced prize for the forest products. On the other hand these villagers are also instructed and exhorted about the subjects like animal husbandry, carpet business etc. However, these villagers are the poorest part of the society at the moment.

This study is based on a direct interview survey which was performed to 100 householders from 15 villages to determine the demographic, social, cultural, economic etc. characteristics of villagers and to assist in reaching positive results by using these characteristics in prepared various plans.

According the results, the rate of university education is 4% and the active population corresponds to 70%. The 31% of forest villagers are get along with agriculture, only 1 % of the sampled people are get along with forestry. Furthermore, none of the people thinks that forestry is the first level job opportunity for their future.

Key Words: Forest villagers, Socioeconomical characteristic, Artvin.

GİRİŞ

Türkiye’de orman alanları ile iç içe dağınmış bir köy yerleşimi oluştu, bu köylülerin gelir düzeylerinin öteki toplum kesimlerinden önemli ölçüde düşük olması ve ormancılık uygulamalarıyla orman köylülerinin ileri ölçüde etkileşimi nedenleri ile bu köylerin öteki köylerden ayrı olarak ele alınmasını gerekli kılmıştır [Geray, 1989]. Günümüzde Türkiye’de yaklaşık 19 bin orman köyünde 7.1 milyon orman köylüsü yaşamaktadır ve bu nüfus kırsal nüfusun yaklaşık %50’sini ülke nüfusunun da yaklaşık %15’ini oluşturmaktadır [DPT, 2001].

Orman-insan etkileşimi içinde, orman köylüsü ile ormanlar arasındaki etkileşim yoğun ve özel bir öneme sahiptir. Bu araştırma orman köylülerinin demografik, sosyal, kültürel, ekonomik vb. yönlerinin daha iyi tanınmasına, bu sayede teknik ve idari elemanların daha iyi halkla ilişkiler kurmalarına ve hazırlanacak olan kalkınma planları başta olmak üzere pek çok planda dikkate alınarak, planların başarı şanslarının artırılmasına yardımcı olmak, sonuçta ormanların sürdürülebilirliğine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizin kuzey doğusunda küçük bir sınır şehri olan Artvin, 7436 km²’lik bir yüzölçümüne sahip olup, doğu ve kuzey doğusunda Ardahan, batısında Rize, güney ve güney doğusunda Erzurum, kuzeyinde ise Karadeniz ve Gürcistan ile çevrilidir. İlin 1927 yılında 89 630 olan nüfusu, 2000 yılına gelindiğinde yaklaşık iki kattan biraz fazla artarak 191 934 kişiye ulaşmıştır. Buna karşılık, aynı dönemde Türkiye nüfusu ise yaklaşık 4.5 kat artmıştır. 2000 yılı itibariyle Artvin il nüfusunun %56’sı köy, %44’ü ise şehirlerde yaşamaktadır. Aynı dönemde Türkiye ortalaması ise %65 kent, %35 kırsal alanda yaşama şeklindedir. Bölgenin geneline bakılacak olursa, belirtilen tarihlerde Doğu Karadeniz Bölgesinde nüfusun %49’u kentlerde, %51’i ise kırsal alanda yaşamaktadır [Anonim, 2006]. Artvin İli sınırları içinde, 2000 yılı itibariyle 302 adet orman köyü bulunmakta olup bu köylerde toplam 91 207 kişinin yaşamakta olduğu belirlenmiştir [Anonim, 2000]. Artvin İlinde kırsal alanın önemli bir kısmı ormanlık olup, kırsal nüfusun da çok büyük bir kısmı orman köylerinde yaşamaktadır. Orman köylerindeki toplam hane sayısı 20 045 adet olarak hesaplanmıştır.

Son yıllarda faaliyete geçen baraj inşaatları bir tarafa bırakılacak olursa, ilde endüstriyel faaliyetler son derece sınırlıdır. Kırsal kesimde de geçinme olanakları oldukça zor olup Artvin ilinden dışarıya yoğun bir göç yaşanmaktadır. Kalkınmada, sahip olunan doğal kaynaklar önemli bir etkidir. Artvin İli genel alanının %52.5’i ormanlar ile kaplıdır [Türker ve Öztürk, 2001]. Bu ormanlar ve dolayısıyla ormancılık sektörünün potansiyel geçim kaynağı olma olanakları tartışılmaya değerdir.

Araştırmada, anket uygulanması yapılarak araştırma ilindeki orman köylülerinin sosyal, kültürel, ekonomik vb. özellikleri ortaya konulmuştur.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma materyali Artvin ilinde Artvin Merkez, Murgul, Yusufeli, Hopa ve Borçka ilçelerine bağlı köylerde uygulanan ve bu bölgede yaşayan orman köylülerinin sosyo-ekonomik özelliklerini ortaya koymayı amaçlayan anket verilerinden oluşmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili yapılmış önceki çalışmalardan [Geray, 1989, Geray ve Acun, 1980, DPT, 1971] ve diğer ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır. İlgili anket formundaki sorulara geçerli ve uygun cevaplar alınması ve güvenilirliğin artırılması amacıyla bir grup köylüye deneme anketi yapılmış ve ankete son şekli verilmiştir. Anketin içerdiği 111

sorunun büyük bir bölümü zengin şıklara göre düzenlenmiş seçmeli sorulardır. Araştırmada veri ve bilgilerin toplanması için yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır.

Anket uygulamasının yapılacağı denek sayısını belirlemek üzere öncelikle Artvin ilinin orman köyü sayısı tespit edilmiştir. Görüşmeler hane halkı temsilcileri ile yapılacağından, ildeki ortalama hane halkı büyüklüğü (2000 yılı itibariyle 4.55 kişi) [Anonim, 2006] dikkate alınarak hane sayısı hesaplanmıştır. Bu verilere göre aşağıdaki formülden yararlanılarak, araştırma bölgesini istatistiksel anlamda temsil edebilecek denek sayısı hesaplanmıştır.

$$n = \frac{F \times t^2 \times P \times Q}{(F \times m^2) + (t^2 \times P \times Q)}$$

n: Örnek Sayısı

F: Orman Köylerindeki hane sayısı

t: Güven düzeyi (% 95 güven düzeyi için 1.96)

m: Hata payı (%10 olarak alınmıştır)

P ve Q: Heterojenlik katsayısı (-en büyük değer seçilmiştir- 0.5 X 0.5)

$$n = 20045 \times 1.96^2 \times 0.5^2 / (20045 \times 0.1^2) + (1.96^2 \times 0.5^2) = 96$$

Yukarıdaki formül yardımı ile görüşme yapılması gerekli denek sayısı 96 adet olarak bulunmuştur. Uygulamada güvenilirliği artırmak için 100 adet hanede anket uygulanmıştır. Anket uygulaması 2001-2004 yılları arasında Artvin ilinde 15 köyde 100 adet orman köylüsü ile yapılmıştır. Anket yapılan hanelerin bulunduğu yerleşim yerlerinin isimleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Anket yapılan köyler

İl	İlçe	Köy	Kişi
Artvin	Borçka	Balcı	7
		Camili	7
		Çifteköprü	7
		Demirciler	7
		Düzköy	7
		İbrikli	7
	Hopa	Çamurlu	6
		Çavuşlu	7
		Hendek	7
		Koyuncular	7
	Merkez	Sümbüllü	5
	Murgul	Başköy	7
		Damar Beld.	6
		Özmal	5
	Yusufeli	Kılıçkaya	8
Toplam	5	15	100

Veriler ile bilgilerin, analize hazırlanması ve analizi için SPSS 11.5 adlı istatistik paket programdan yararlanılmıştır. Öncelikle anketlerde yer alan değişkenler analize hazır hale gelecek şekilde kodlanmıştır. Daha sonra kodlanan bu değişkenlere ilişkin verilerle veri tabanı oluşturulmuştur.

Araştırma, keşfedici nitelikli, tanımlayıcı (deskriptif) bir araştırmadır. Araştırmada anket formunda yer alan soruların frekans dağılımları ile yüzdeleri hesaplanmıştır. Bu

makalede saptanan çok sayıdaki özellik konularına göre tasnif edilmek suretiyle 6 başlık altında toplanmıştır.

BULGULAR

Demografik Özellikler

Araştırmaya katılan orman köylülerinin; %47'si ilkokul, %25'i ortaokul, %20'si lise ve dengi okul, %4'ü ise yüksekokul veya üniversite mezunudur. Görüşülen kişilerin %3'ü okur-yazar olup sadece %1'i okur-yazar değildir. Bu kişilerin eşlerinin ise %61'i ilkokul, %7'si ortaokul ve %7'si lise mezunu olup %18'i okur-yazar değildir. Okul eğitimi almadığı halde okuma-yazma bilenlerinin oranı ise %7 seviyesindedir. Aynı dönem için Artvin İlinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı %13.2 ve yüksekokul mezunu oranı da %5.8 olarak verilmektedir [Anonim, 2006]. Görüşülen kişilerin okur-yazar oranı ve yüksekokul mezunu oranı İl ortalamasının bir miktar altında kalmaktadır.

Görüşülen hane temsilcilerinin %90.3'ü evli, %3.2'si bekâr iken, %6.5'i ise duldur. Aileler 1-10 kişi arasında büyüklüğe sahip olup dışa göçlerin de yaşanıyor olması nedeni ile birbirinden çok farklı sayılar ortaya çıkmaktadır. İlin ortalama hane halkı büyüklüğü ise 4.55 kişi [Anonim, 2006] olmakla birlikte, haneler arasında önemli farklılıkların olduğu dikkate alınmalıdır. Araştırma yapılan orman köylerinde ise ortalama hane halkı büyüklüğü 4.95'dir. Araştırma alanı ile Artvin ili ortalama hane halkı büyüklüğü birbirine yakın seyretmektedir. Bu ailelerin %1'i 1 kişiden oluşurken yine %1'i 2 kişi, % 17'si 3 kişiden oluşmaktadır. 4-5 kişilik ailelerin oranı %49'dur. 6-10 kişiden oluşan ailelerin oranı ise %32'dir.

Aile fertlerinin (toplam 495 kişi) yaş durumu incelendiğinde 15 yaşından küçüklerin oranı %21.6 ve 65 yaşından büyüklerin oranı ise %7.9 olarak bulunmuştur. Araştırma bölgesinde faal nüfus yaklaşık olarak %70.5 gibi yüksek bir orana sahiptir. İş olanaklarının kısıtlı olması nedeniyle daha çok faal nüfusun göç ettiği varsayıldığında, bu rakamın ülke ortalamasından (yaklaşık %50) [Gümüş, 2004, Anonim, 2004] büyük oluşu açıklanamaz. Ancak faal nüfus oranının yüksek olmasında, bu bölgede yapılmakta olan bir dizi baraj inşaatının etkisi olabilir.

Aile temsilcilerinin %7'si kız çocuklarının en az ilkokul, %11'i lise ve dengi okul, %78'i de üniversite mezunu olmaları gerektiğini belirtirken, görüşülen kişilerin %93'ü erkek çocukların üniversite mezunu olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Kız çocuklarının eğitime daha az önem veriliyor sonucunun ortaya çıkmasında, diğer etmenlerin yanı sıra, aileden uzakta, köy dışında okumasındaki çekinceler önemli yer tutmaktadır. Görüşülen kişilerden %4'lük kesim ise fikir beyan etmemiştir.

Evliliklerinde, eşlerden %96.8'inin ilk eşi, %3.2'sinin ise ikinci eşidir. Evlenme yaşları ise; %11.7'si 18 yaş ve altında, %70.1'i ise 19-25 yaşında gibi oldukça erken yaşlarda olduğu tespit edilmiştir. İleri yaşlarda evlenenler ise (26-30 yaş arası) %18.2 seviyesinde bulunmaktadır. Bulunan bu oranlar Artvin İli kırsal kesimindeki ortalama evlenme yaşı (Erkeklerde 26.7, kızlarda %22) istatistik sonuçlarından [Anonim, 2006] oldukça farklıdır. Evlenme şekilleri; görücü usulü %20, kaçırarak %13.7, aile büyüklerinin uygun görmesi ile %27.3, kendileri tanışarak %39 şeklinde olmuştur. Eşler arasında akrabalık ilişkisi olanların oranı %25'tir. Doğan çocukların %89.3'ü hayatta iken %10.7'si çeşitli sebeplerden dolayı ilk 2 yaş içinde vefat etmiştir. Eşlerin %6.5'i doğum kontrol yöntemi uygulamış, %3.2'si herhangi bir doğum kontrol yöntemi uygulamamıştır. Ankete katılanların %90.3'ü ise bu konuda fikir beyan etmemişlerdir. Olması gereken çocuk sayısı

konusundaki düşünceler sorulduğunda, %80'i 1-3 çocuk, %13'ü 4 çocuk, %7'si ise 5-6 çocuk sahibi olunması gerektiğini belirtmişlerdir.

Ailelerin %27'sinde çeşitli nedenlerden dolayı göç edenler olmuş ve bu göç edenlerden sadece %3.7'si geri dönmüştür. Ankete katılanların %78'i ise göç etmeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir. Doğu Karadeniz Bölgesinde yapılan diğer bir çalışmada orman köylerinde ailelerin %45'inde çeşitli nedenlerden dolayı göç edenlerin bulunduğu belirlenmiş ayrıca bu köylülerin %22'sinin halen göç etmeyi düşündükleri tespit edilmiştir. [Toksoy, 2005]. Bölgede göç etmeyi isteyenlerin oranı Artvin ili ile aynı düzeydedir. Türkiye'de özellikle 1980'li yıllardan itibaren artan göç sürecinin durulacağı nokta bilinmemektedir. Anket sonuçlarına göre göçte yavaşlama olacağı söylenebilir. Zira halkın %77'si köydeki mevcut yaşamlarından memnun olduklarını, %21'i ise memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Görüşülen kişilerden %2'si ise fikir beyan etmemişlerdir. Böyle olmakla birlikte, geleceğe bakışta kısmi bir karamsarlıkta mevcuttur. Zira ankete katılanların %27'si köyün ve köylünün geleceğinin daha iyi, %43'ü ise daha kötü olacağını, %25'i de değişmeyeceğini düşünmektedir. Bu konuda görüş belirtmeyenlerin oranı ise %5'dir.

Yaşam Biçimi

Araştırma sonuçlarına göre orman köylülerinin; %22'sinin evleri ahşap, %35'inin tuğla, %9'unun taş ve %34'ünün betonarmedir. Ankete katılanların %13'inin evleri 2-3 oda, %64'ünün 4-5, %23'ünün de 6-9 odalıdır. Görüşülen hanelerden %72'si sadece kendi aileleri ile yaşamaktadır. Hanelerin %15'inde 2 aile, %4'ünde 3 aile, %4'ünde de 4 ve daha fazla aile birlikte oturmaktadır. Evlerin %8'inde tuvalet evin dışında, %3'ünde ise banyo evin dışındadır. %89'unda ise evin tüm bölümleri bir çatı altındadır.

Hanelerin tamamına yakınında kışlık yakıt olarak odun kullanmakla birlikte bu haneler içinde %22'si aynı zamanda kömür de kullanılmaktadır. Köylülerin %2'si kışlık yakıt olarak sadece kömürü tercih etmektedirler. Ankete katılanların %46'sı yemek pişirme aracı olarak tüplü ocak ve kuzine kullanmaktadır. Diğerleri ise, %3'ü tüplü ocak ve açık ateş, %34'ü kuzine, %11'i de açık ateş ile yemek pişirmektedir. Belirtilenler dışındakiler ise soruyu yanıtsız bırakmıştır. Orman köylülerinin %95'i aydınlanmada elektrikten yararlanmaktadır.

Sahip olunan ev gereçleri incelendiğinde, hanelerin %93'ünde buzdolabı, çamaşır makinesi, ütü, TV ve telefon bulunduğu belirlenmiştir. TV sahibi olanların %80.9'u uydu yayını izlemektedir. Ankete katılanların %4'ünde motorlu testere, %5'inde traktör, %63'ünde koltuk takımı, %36'sında fotoğraf makinesi bulunmaktadır.

Hane halkının %24'ü yemeklerini yer sofrasında, %5'i sinide, %44'ü masada yemektedirler. %25'i ise farklı zamanlarda bunların hepsini kullanmaktadır. Ankete katılan köylülerin %5'i yemeklerini aynı kaplardan, %83'ü ise ayrı kaplardan yemekte olup %10'u zaman zaman her iki şekilde yemeklerini yemektedirler. Köylülerin %2'si ise bu konuda fikir beyan etmemişlerdir.

Boş zamanlarda yapılan aktivitelerde ilk üç sırayı TV seyretmek, kahveye gitmek ve komşu ziyaretleri almaktadır.

İletişim Özellikleri

Orman köylülerinin diğer toplum kesimleriyle iletişimde, basın-yayın (gazete, radyo, televizyon) araçları önemli bir yer tutmaktadır. Bunun yanı sıra, toplu yerleşim birimlerini ziyaret etmek, oradaki sinema, konser, tiyatro vb. etkinliklere katılmak da

iletişimde önemli olmaktadır. Yapılan anket çalışması sonuçlarına göre, orman köylülerinin %82'sinin en çok kullandığı iletişim aracı TV, %7'sinin radyo-TV, %5'inin de gazetedir. Köylülerin %2'si ise radyo ve TV kullanmamakta ve gazete okumamaktadır. Köylülerin diğer kısmı bu soruda fikir beyan etmemişlerdir. Radyo ve TV kullananların %57'si köylere yönelik programları beğendiklerini, %21'i yetersiz bulduklarını, %18'i de beğenmediklerini belirtmişlerdir.

Köylülerin %16'sı her gün, %8'i birkaç günde bir, %50'si ise buldukça günlük gazete okuduklarını, %21'i ise gazete okumadıklarını ifade etmişlerdir.

Orman köylülerinin; %35'i her gün, %21'i birkaç günde bir, %23'ü her hafta, %7'si birkaç haftada bir, %3'ü her ay, %3'ü de birkaç ayda bir köylerinden ilçe veya ile gittiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %8'i son bir yıl içinde sinemaya, %20'si konsere, %6'sı folklor-dans gösterilerine ve %1'i de tiyatroya gitmişlerdir. Köylülerin %65'i ise son bir yıl içinde herhangi bir etkinliğe katılmamışlardır.

Ekonomik Özellikler

Ankete katılan orman köylülerinin ağırlıklı geçim kaynağını tespiti yönelik çalışma sonucu, halkın %31'inin tarımla, %1'inin hayvancılıkla, %26'sının ticaretle uğraşmakta olduğu, %22'sinin emekli maaşı, %15'inin işçilik ve %4'ü de arıcılıkla ve bazı ücretli işlerle geçimini sağlamakta olduğu tespit edilmiştir. Aslında köylülerin önemli bir kısmı tarımla uğraşmakla birlikte aynı zamanda emekli maaşı da almaktadır. Yine tarım yapmakla birlikte ticaretle uğraşanlar da vardır. Tarımın yanı sıra, %5 oranında orman köylüsü zaman zaman ücret karşılığı işçi olarak da çalışmaktadır. Orman köylülerinin ormancılıkta istihdamı oldukça düşük olup, çalışma yapılan köylerdeki hanelerden sadece %6'sının ormancılık işlerine katılarak gelir sağladığı belirlenmiştir. Gelirleri içinde ormancılığın ilk sırada olduğu aile sayısı ise sadece %1'dir. Türkiye'de orman köylülerinin değişik gelir kaynakları itibarıyla gelirlerinin dağılımının yapıldığı bir çalışmaya göre ülkemiz orman köylülerinin %86'sı ormancılık dışı gelirlerden, %14'ü de odun faydalanması, orman işçiliği ve orman alanlarında otlatma gibi orman kaynaklarından elde edilen gelirlerden oluşmaktadır [Anonim, 2004].

Bölge tarım arazisi varlığı bakımından da geri durumda olup, köylülerin %99'unun kendilerine ait arazileri bulunmakla birlikte, %52'sinin sahip olduğu arazi büyüklüğü 2-20 dönüm, %41'inin 21-50 dönüm ve %5'inin 51-250 dönüm arasında değişmektedir. Diğerleri arazi büyüklüğü hakkında bilgi vermemişlerdir. Türkiye'de kırsal alanda hane başına ortalama arazi 64 dekar iken, orman köylerinde sadece 25 dekar civarındadır [9]. Bu yönü ile değerlendirildiğinde de Artvin ili köylerinde köylülerin sahip oldukları tarım arazileri daha yetersizdir. Köylülerin %80'inin arazilerinin hepsi kendilerine aittir. %5'inin kullandıkları arazinin bir kısmı kendilerine ait, bir kısmı da kiralık iken, tamamı kiralık arazi kullananların oranı %2'dir. Tarımsal faaliyet için kullanılan arazilerin %35.8'inde sulu tarım, %64.2'sinde ise kuru tarım yapılırken, tarım arazisi az olmasına rağmen sahip olunan tarım alanlarının %21'lik kısmında hiçbir faaliyet yapılmamaktadır.

Hanelerin %91'i arazilerinin verimini artırmak için gübre kullanmaktadırlar. Bu kişilerin %22.8'i hayvan gübresi, %14.2'si suni gübre, %63'ü de her ikisini kullanmaktadırlar. Gübre kullanmayanlar, bunun nedenini gübre fiyatlarının pahalı olması olarak belirtmişlerdir. Köylülerin %56'sı sahip oldukları arazilerin kendilerine yeterli olduğunu ifade etmektedirler. Ürettikleri ürünü satanların oranı ise %62'dir. Ürünü satan köylülerin %19'u bu ürünü toptancıya, %1'i aracıya, %42'si de ÇAYKUR, FİSKOBİRLİK vb. kuruluşlara satmaktadır.

Köylerde hayvancılık yok denecek kadar geri seviyelerde bulunmakta olup, ailelerin %8'inde günlük taze süt, yoğurt vb. ürün temini için genellikle 1 veya iki adet büyükbaş hayvan beslenmektedir. Hayvancılık yapan çok sınırlı sayıdaki haneler arasında hayvansal ürün satanların oranı %25'ler seviyesindedir. Ankete katılanlardan hiç birisi besicilik yapmamakta olup, yine hiçbir aile sürü sahibi de değildir. Yayılcılık yapanların oranı %19 seviyesinde olup bu kişilerin %7'sinin ahır hayvanı bulunmamaktadır. Hanelerin %21'inde arı kovana bulunmakta olup bu hanelerdeki yıllık bal üretimi 10 ile 600 kg. arasında değişmektedir.

Aile geçiminde el sanatlarından gelir sağlayanlar %1 oranında olup, köylülerin %3'ü de yaklaşık 20-180 günlüğüne köy dışı işçiliğe gitmek suretiyle kazanç elde etmektedir. Köylülerin gelirlerinin büyük bir bölümünü sırayla yiyecek, giyecek ve eğitime harcadıkları belirlenmiştir.

Görüşülen kişilerin %28'inin tasarruf yapabildikleri, bu tasarruflarını da ev alımında, iş kurmada, döviz ve altın olarak değerlendirdikleri saptanmıştır. Ticaretle uğraşanların %33'üne ticari faaliyetlerinden dolayı vergi tahakkuk etmiştir. Geçim zorluğu içindeki köylülerin %40'ı bankalardan ve %4'ü kooperatiflerden kredi almışlardır. Alınan bu kredilerin %47.8'i ev araç-gereç ihtiyaçları, %34.1'i borç ödemek ve %11.4'ü de hayvancılık amaçlı, diğerleri ise günlük sair ihtiyaçlar için kullanılmıştır. Yine, köylülerin %48'inin çeşitli yerlere borçları, %29'unun da alacağı vardır.

Anket çalışması yapılan orman köylerinin %35'inde kalkındırma kooperatif bulunmaktadır. Köylerinde kooperatif bulunanların %71.4'ü bu kooperatiflere üyedir. Bu oldukça yüksek bir orandır. Doğu Karadeniz Bölgesinde yapılan bir çalışmada bu oran %68.6'dır [Toksoy, 2005]. Kooperatiflerin çalışmaları hakkındaki görüşlere bakıldığında, halkın sadece 8.8'inin çalışmaları çok iyi, %31.4'ü de iyi bulmaktadır. Çalışmaların yetersiz ya da çok yetersiz olduğu görüşünde olanların oranı ise yarıdan fazla (%54.1) seviyededir. Başarısızlığın nedeni olarak da, %57.9'u yönetim içinde ve köyde birliğin olmaması, %15.8'i sermaye azlığını, % 10.5'i de eğitilmiş yönetim elemanı yokluğunu sebep olarak göstermektedir. Köylerinde kooperatif olan deneklerin %82.9'u kooperatiflerin yönetimine katılmak istememektedirler. Buna gerekçe olarak, %10.3 oranında köyde yönetim kurulu üyelerine karşı olumsuz yakıştırmalar yapıldığı, %6.9 oranında kooperatif üyelerinin başarı için gerekli olan destek ve özveriye göstermediği, %30.9 oranında kooperatifçilik bilgisinin yeterli olmadığı, %17.2 oranında mevcut yönetimden daha faydalı olamayacağını ve diğerleri de çok farklı nedenler öne sürülmektedir. Kooperatifin amacının ne olduğu düşüncesi test edildiğinde, %74.3 oranında köylüyü kalkındırmak, %17.1'i orman idaresince orman işçiliğinin kooperatif tarafından yapılması durumunda ek olarak ödenen %25'lik yasal hakkı kazanmak, %2.9'u kredi sağlamada kefil bulmak, % 2.9'u ise yöneticilerin çıkar sağlaması olarak belirtmişlerdir. Köylerinde kooperatif bulunanların %14.3'ü kooperatiflerde işin üyelere dağıtımını sırasında karşılaşılan problemlerin, köy dışında ikamet eden üyelere iş verilmesi sırasında %5.7'si işin üyelere dağıtımında adil bir yöntem uygulanmadığında, 58.6'sı uzak-yakın, zor-kolay, hacim tutacak-tutmayacak tüm bölmelerin aynı kurda çekilip işin dengeli dağıtılmadığında meydana geldiğini belirtmişlerdir.

Sosyo-Psikolojik Özellikler

Orman köylülerinin kişisel duygu ve davranışları, aile, köy ve ülke meselelerine bakışları irdelenmek istenmiştir. Yapılan anket çalışması sonucu, ankete katılanların %83'ünde çay-kahve alışkanlığı olduğu, yine bu kişilerin %44'ü tütün ve sigara, %10'unun da alkol kullandıkları belirlenmiştir. Hane temsilcilerinin %13'ü sık sık şans

oyunu oynadığını, %18'i ara sıra oynadığını belirtirken %60'ı hiç şans oyunu oynamadığını belirtmiştir. Diğerleri ise nadiren şans oyunu oynamaktadır. Köylülerin %17'si kendisini muhafazakâr, %7'si liberal, %29'u milliyetçi, %34'ü sosyal demokrat olarak tanımlamışlardır. Deneklerin %10'u ise kendilerini bu tanımlamaların hiç birine uygun bulmamışlardır. Diğerleri ise bu soruda fikir beyan etmemişlerdir. Fertlerin %49'u gelecekları hakkında karamsar, %32'si ümitli, %15'i ise kararsız olduklarını belirtirken %4'ü bu soruda fikir beyan etmemiştir. Ülkenin en önemli ilk 5 sorunu, %45 ile işsizlik, %31 ile yolsuzluklar, %9 ile gelir dağılımında dengesizlik, %7 ile enflasyon ve %1 ile de irticai faaliyetler olarak belirtilmiştir. Fikir beyan etmeyenlerin oranı %7 olarak tespit edilmiştir.

Görüşme sonuçlarına göre köylülerin %33'ü aile içi sorunlarını kendisinin çözdüğünü, %33'ü eşi ile beraber çözdüğünü, %8'i aile meclisini topladığını, %3'ü büyüklerine danıştığını, %19'u da çocukları ve eşi ile birlikte bu sorunları çözdüğünü belirtmişlerdir. Toplum içinde itibar gören bir aile olmak için, %60'ı ailenin bilgili kişilerden, %26'sı ailenin çalışkan kişilerden, %2'si mal-mülk sahibi kişilerden oluşması gerektiğini belirtirken %8'i de dürüstlüğün gerekliliğini vurgulamışlardır. Katılanların %4'ü ise itibar görmede kalabalık aile olmanın önemli olduğu kanısındadır.

Köyde en etkin kişinin muhtar olduğu saptanmıştır. Köylülerin %64'ü köyde muhtarın sözünün geçtiğini ve bunun nedeninin de %85.7 oranında yasal otoriteden kaynaklandığını belirtmektedir. Köylünün %8'i tecrübe ve saygı nedeniyle yaşlıların, ihtiyar heyetinin sözünün geçerli olduğunu, %5'i kooperatif başkanının sözünün geçtiğini belirtirken, %3'ü de hiç kimsenin sözünün geçmediği görüşündedir. Ayrıca öğretmen ve imamların da bilgili ve dini otorite olmaları sebebi ile sözlerine güvenilmektedir.

Ormanla İlişki Yönünden Özellikler

Bölgede yaşayan orman köylüleri son yıllarda orman varlığı değişimi konusunda farklı fikirlere sahiptir. Ankete katılan orman köylülerinin; son on yıllık süre göz önüne alınarak %22'si bölgelerindeki ormanların arttığını, %64'ü azaldığını, %11'i ise değişmediğini ifade etmiştir. Köylülerin %23'ü köy çevresinde ağaç bulunmayan alanları en iyi değerlendirme yolunun mera, %43'ü tarım alanı, %13'ü orman, %6'sı hayvancılık yapılması gerektiğini, yine %8'i de turizm alanı olarak kullanılmasının gerektiğini belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere, orman varlığının artmasını isteyenlerin oranı oldukça düşük olup, deneklerin %7'sinin bu konuda bir görüşü yoktur. Ankete katılanların %84'ü çevrenin (ormanın) tahrip edilmesinin köyün ve köylünün geleceğini etkileyeceğini belirtirken, %13'ü bu soruda fikir beyan etmemişlerdir. Orman tahribatında yoksulluğun %50 oranıyla etkili bir faktör olduğu kabul görmekte, köylünün %38'i ise böyle bir ilişkinin olmadığını ifade etmektedir. Deneklerin %10'u yargılandıkları ya da yargılanmakta oldukları orman suçu olduğunu ifade etmişlerdir. Bu kişilerin %40'ı kesme, %20'si açma ve %10'u ise kaçakçılık suçlarından yargılanmışlardır. %30'u ise hangi suçtan dava edildiklerini belirtmemişlerdir.

Araştırmada orman köylüsünün orman kaynağı hakkında görüş ve beklentileri de irdelenmiştir. Deneklerin %40'ı ormanların en önemli faydası olarak erozyonu önlemesini, %17'si yakacak odun sağlamasını, %14'ü iklimi yumuşatmasını, %10'u iş imkânı sağlamasını, %6'sı estetik güzelliğini ve %4'ü de yapacak odun sağlamasını belirtmişlerdir. Ayrıca temiz su kaynağı sağlaması ve çıkış önlemesi gibi faydaları olduğunu belirten az sayıda denekte olmuştur. Doğu Karadeniz bölgesinde yapılan bir çalışmada ise ormanların en önemli faydası olarak %53 ile odun üretimi belirtilirken [Toksoy ve Ark., 2005], bu oran Artvin'de %21'dir. Artvin ilinde %54 ile ormanların çevresel etkileri ön

plana çıkarken Doğu Karadeniz Bölgesinin genelinde bu oran %37 düzeyindedir [Toksoy ve Ark., 2005]. Aynı çalışmada ormanların iş imkanı sağlaması olanağı Doğu Karadeniz Bölgesinde %3.8 bulunmuştur. Buna karşın Artvin ilinde belirlenen %10 oranı, orman köylülerinin ormanlardan iş imkânı olarak halen bir beklenti içerisinde olduklarını göstermektedir.

Ankete katılanların %50'si gelecek vadede gelir kaynağı olarak tarımı, %21'i hayvancılığı ilk sırada görmektedirler. Ormancılığı ilk sırada görenler ise sadece %2'dir. Tarım, hayvancılık ve ormancılığın hiçbirinin gelecek vaat etmediğini düşünenler de %27'dir. Görüldüğü üzere, orman kaynağının kalkınmada önemli bir payı olabileceği düşünenler çok azdır. Doğu Karadeniz bölgesinde yapılan diğer bir çalışmada ise ormancılığın gelecekte etkin bir gelir kaynağı olabileceğini düşünenler %3.4'dür [Toksoy ve Ark., 2005]. Artvin ilinde ormancılığı bir iş kolu olarak görenlerin büyük bir kısmı bu iş kolunun gelecek vaat edeceğini düşünmemektedir.

Ankete katılan köylülerin %51'i köyleri ve çevresinde doğa turizmi için yerli ve yabancı turistlerin gelmesi halinde gelir sağlamak amacıyla pansiyonculuk, rehberlik vb. hizmetler verebileceklerini belirtirken, %24'ü bu tür hizmetleri vermeyi istemediklerini belirtmişlerdir. Köyün kalkınmasında %8'i bu bölgede av turizminin, %23'ü doğa turizminin, %6'sı balıkçılığın, %1'i doğadan ot, mantar vb. toplayıcılığının, %6'sı el sanatlarının, %2'si otlamacılığın, %4'ü kaliteli temiz su üretiminin, %9'u yayla hayvancılığının, %5'i madenciliğin bölgede gelecek vaat ettiğini belirtirken, %36'sı ise bunların hiçbirinin bölgede gelecek vaat etmediğini ifade etmiştir. Köylülerin %6'sı bölgesinde ekonomik yarar sağlayabilecek ancak yeteri kadar kullanılmayan bitki ve/veya av hayvanı türleri olduğunu, %55'i ise olmadığını belirtirken, %39'u bu konuda fikirleri olmadığını ifade etmişlerdir. Köylerde avcılık ta pek yaygın olmayıp, %16'sı yılda 2-5 kez, %2'si 6-10 kez ve %8'i yılda 12-50 kez ava çıktığını belirtirken, %74'ü ise hiç avlanmadıklarını belirtmişlerdir.

Ormancılık alanında en yakın muhatap olan orman işletmelerinin çalışmaları beğenilmemektedir. Katılanların %18'i orman işletmesinin ormancılık faaliyetlerinden memnun olduğunu, %61'i memnun olmadığını belirtirken bu soruda fikir beyan etmeyenlerin oranı %21 olmuştur. Ülke yönetimi ve izlenen politikalar da şikâyete konu olup, deneklerin %72'si devletin ormancılık politikasını beğenmediğini, %10'u beğendiğini, %18'i ise bu konuda fikri olmadığını ifade etmiştir. Artvin ilinin de içinde yer aldığı Doğu Karadeniz Bölgesinde yapılan diğer bir çalışmaya göre de orman köylülerinin %59.6'sı devletin ormancılık politikasını beğenmediklerini, %12.7'si ise beğendiklerini ifade etmişken, %27.7'si fikir beyan etmemiştir [Toksoy ve Ark., 2005]. Devletin ormancılık politikalarının yüksek oranda beğenilmemesi bölgede ortak bir kanaat durumundadır. Genel olarak da, halkın %32'si devletin köylerin sorunlarıyla hiç ilgilenmediğini, %29'u yeterli düzeyde ilgilenmediğini, %23'ü çok az ilgilendiğini ifade ederken, %9'u ise devletin köylerinin sorunlarıyla yeterli düzeyde ilgilendiğini ifade etmişlerdir. Görüş belirtmeyenlerin oranı ise %7 olmuştur.

GENEL SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Dağlarda, özel olarak da ormanların içinde ve bitişiğinde yerleşik köylerdeki ekonomik, toplumsal ve kültürel yapı, büyük ölçüde, bu yerleşimlerin yersel konulardan kaynaklanan özgünlükler taşımaktadır [Çağlar, 2001]. Bu gerçekten hareketle orman kaynakları köylü ilişkilerinin yoğun olarak yaşandığı Artvin ilinde orman köylülerinin bazı sosyo-ekonomik özellikleri tespit edilerek başta orman kaynaklarının sürdürülebilirliği ve kırsal kalkınma çalışmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Artvin ilinde orman köylüleri ile diğer kesimler arasında, eğitim durumu önemli bir farklılık göstermemektedir. Köylerde okuma-yazma oranı oldukça yüksek olup, yüksekokul mezunu oranı da %4'lük seviye ile ülke ortalamasının (%8) altındadır. Köylerde göç nedeni ile nüfus azalması yaşanıyor olmakla birlikte, faal nüfus oranı oldukça yüksek (%70) seviyede tespit edilmiştir. Göç eğilimi de düşük seviyede olup, köy halkının %77'si köyde yaşıyor olmaktan memnundur. Bu tespitler, en azından yakın gelecekte, ormancılık hizmetleri için emek açığı yaşanmayacağını ve orman kaynakları ile köylüler arasındaki yoğun ilişkinin devam edeceğini göstermektedir.

Orman köylülerinin en önemli geçim kaynağı tarım ve ticaret gelirleri ile emeklilikten alınan maaşlardır. Umulanın aksine, bu köylülerin hayvancılıktan sağladıkları gelir de çok düşük seviyededir. Tarım ve hayvancılık sektörlerinden elde ettikleri ürünler daha çok aile içi tüketimde kullanılmakta olup, ürünlerin satışa sunulma oranı ihmal edilebilir miktardadır. Belli aileler için ormancılıktan sağlanan gelir yüksek miktarda olsa da, genel olarak değerlendirildiğinde, bu sektörden sağlanan gelirin çok düşük olduğu belirlenmiştir. Gelir kaynakları arasında ormancılıktan sağlanan geliri ilk sırada olanların oranı sadece %1 olup, ormancılıktan her hangi bir şekilde geliri olanlar da sadece %6 seviyesindedir. Orman köylülerinin çoğunluğu orman kaynağını potansiyel bir gelir kaynağı olarak ta görmemektedir. Köylülerin turizm rehberliği, odun dışı orman ürünleri toplama ve pazarlama vb. orman mal ve hizmetlerine yönelik olarak da önemli bir beklentisi bulunmamaktadır.

Orman köylülerinin yaklaşık %49'u geleceğe yönelik olarak karamsar düşünceye sahiptir. DİE'nin yapmış olduğu bir araştırmaya göre Türkiye'nin %66.9'u geleceklerinden umutlu olduklarını belirtmişlerdir [Anonim, 2003]. Bu yönü ile Artvin ilindeki orman köylülerinin gelecekleri hakkında ülke ortalamasından daha fazla karamsar oldukları söylenebilir.

Tarım ve hayvancılık alanında da önemli bir gelir sağlanmamaktadır. Çevredeki doğal kaynakların da halkın geçimi için yeterli gelir sağlayacağına yaygın olarak inanılmamaktadır. Tüm bu tespitler dikkate alındığında, orman köylülerinin önemli bir kısmının, köylerinde kendi ihtiyacı için bir miktar tarım ve hayvancılık faaliyeti yapıp emekli maaşını da harcayarak hayatını sürdürdüğü ve bu gidişatı da değiştirme yolunda beklentisi olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Köylüler çevrelerindeki orman varlığının azaldığı görüşündedirler. Halk, orman tahribatının kendileri açısından da zararlı olacağını kabul etmekte, orman idaresinin çalışmalarını da beğenmemektedir. Tüm ülkede olduğu gibi, orman köylülerinin de diğer toplum kesimleri ile iletişimde kullandıkları en yaygın araç televizyondur. Özellikle bu araç kullanılarak köylülere yönelik olarak bilgilendirme çalışmalarının yapılmasına gerek vardır. Belgesel niteliğindeki programlar ile orman köylülerinin orman varlığının gerekliliği ve faydaları konusunda bilgilendirilmesi, ormancılık mal ve hizmetlerini daha iyi tanımalarının sağlanması mümkün olabilecektir. Ayrıca, köylülerin orman kaynaklarından daha fazla gelir temini için gerekli yollar da bu yöntemle daha iyi anlatılabilir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2000. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı. OGM. Artvin Orman Bölge Müdürlüğü Arşiv Kayıtları, Artvin.
- Anonim, 2003. Yaşam Memnuniyeti Araştırması. Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara.

- Anonim, 2004. Türkiye Ulusal Ormancılık Programı. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara.
- Anonim, 2006. <http://www.die.gov.tr/nuts/duzey3.html> Erişim Tarihi: 07.11.2006
- Çağlar, Y., 2001. Köylülükte Farklılaşmanın Yersel Temelleri ve Orman Köylüleri Örneği. Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı: 88, s. 144-162.
- DPT, 1971. Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması. Rapor-III. Orman Köylerinin Sosyo-Ekonomik Durumu, DPT Yayın No: 1071, Ankara.
- DPT, 2001. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Geray, U., Acun. E., 1980. Orman Köylülerinin Kentleşmesi ve Orman-Köy İlişkileri (Safranbolu Örneği). İ.Ü. Orman Fakültesi, Yayın No: 279.
- Geray. U., 1989. Bir Bölüm Orman Köylerinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A. Cilt 39. Sayı 2.
- Gümüş, C., 2004. Ormancılık Politikası I. KTÜ Orman Fakültesi, Yayın No: 216/34, Trabzon.
- Toksoy, D., 2005. Doğu Karadeniz Bölgesinde Kooperatifçilik Faaliyetinde Bulunan Bazı Orman Köylerindeki Köylülerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Kooperatifçilik Çalışmalarına Yaklaşımları. GÜ Kastamonu Orman Fakültesi Dergisi, Cilt: 5. No: 1.
- Toksoy, D., Ayaz. H., Şen. G., Özden. S., 2005. Doğu Karadeniz Bölgesinde Orman Köylü İlişkileri. KÜ Artvin Orman Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 1-2, s. 79-85.
- Türker, M.F., Öztürk. A., 2001. Artvin İli Ekonomisinde Ormancılık Sektörünün Yeri ve Önemi. K.Ü. Artvin Orman Fakültesi Dergisi, Yıl 2, Sayı 1, Cilt 1.